

Інституційна диференціація моделей дуальної вищої освіти в Німеччині: між повною інституціоналізацією та інтеграційною реалізацією

Софія Олексіївна Петрова¹

Опубліковано	Секція	УДК
10.01.2026	Освіта/Педагогіка	378.147(430)

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18233446>

Анотація. У статті здійснено порівняльно-педагогічний аналіз сучасних форматів реалізації принципу поєднання навчання і професійної діяльності в системі вищої освіти Федеративної Республіки Німеччини. Обґрунтовано, що відповідні освітні практики функціонують як диференційований сегмент, у межах якого співіснують різні організаційні та правові конфігурації. На прикладі спеціалізованого дуального університету та університету прикладних наук виявлено відмінності у нормативному статусі програм, механізмах взаємодії з роботодавцями, фінансових засадах і характері партнерських мереж. Доведено, що різноманіття форматів забезпечує адаптивність системи до регіональних соціально-економічних умов і сприяє переходу від формального поєднання теорії та практики до їх змістовної інтеграції. Окреслено можливості використання конструктивних ідей зарубіжного досвіду з урахуванням національного освітнього контексту.

Ключові слова: практикоорієнтована підготовка; соціальне партнерство; університети прикладних наук; професійна інтеграція студентів; регіональні освітні системи; порівняльна педагогіка; освітня адаптація.

Institutional Differentiation of Dual Higher Education Models in Germany: Between Full Institutionalization and Integrative Implementation

Annotation. The article analyses the institutional differentiation of dual higher education in Germany as a key trend in the development of practice-oriented academic education. In the context of growing demands for closer alignment between higher education and labour market needs, dual study programmes are frequently presented as a unified “German model”. This interpretation, however, overlooks the internal diversity of organisational formats through which dual principles are implemented within the higher education system.

The aim of the article is to examine contrasting institutional configurations of dual higher education and to identify their structural, organisational and functional differences. The study

¹ аспірантка, Хмельницький національний університет, м. Хмельницький, Україна ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8262-2900>

is based on a comparative analysis of two representative formats: the model of full institutionalisation of duality, exemplified by the Duale Hochschule Baden-Württemberg, and an integrative model of functional implementation of dual programmes within a university of applied sciences, illustrated by Hochschule Flensburg.

The results show that dual higher education in Germany functions as a differentiated segment shaped by federal legislation, regional economic conditions and diverse partnership arrangements with employers. The analysed models differ with regard to legal status, governance mechanisms, modes of cooperation with enterprises and financial frameworks. Fully institutionalised models are characterised by formalised governance structures and stable corporate partnerships, whereas integrative formats rely on flexible, network-based cooperation, often involving small and medium-sized enterprises.

The study confirms a shift from the formal alternation of theoretical and practical phases towards a substantive integration of academic learning and professional experience. This integration supports the formation of coherent educational and professional trajectories and increases the labour-market relevance of higher education outcomes. The findings underline the necessity of contextualised analysis and demonstrate that the German experience should be adapted rather than mechanically transferred to other national settings, particularly in countries with heterogeneous economic and institutional environments.

Keywords: higher education systems; practice-oriented learning; university–industry cooperation; institutional diversity; work-integrated study programmes; comparative education; educational governance.

Вступ

Сучасний розвиток систем вищої освіти в європейському просторі відбувається в умовах посилення запиту на практикоорієнтовану підготовку фахівців за одночасного збереження академічних стандартів і наукової складової освітніх програм. Зростання складності професійної діяльності, динамічні трансформації ринку праці та прискорений технологічний розвиток зумовлюють необхідність пошуку таких організаційних форматів вищої освіти, які дозволяли б поєднувати фундаментальну теоретичну підготовку з систематичним професійним досвідом.

У цьому контексті дуальна вища освіта розглядається як один із ключових інструментів модернізації підготовки кадрів, спрямований на інтеграцію навчання в закладі вищої освіти та оплачуваної професійної діяльності на підприємстві. Водночас у науковому дискурсі дуальна вища освіта часто постає як відносно цілісна «німецька модель», що приховує внутрішню різноманітність інституційних форм її реалізації.

Насправді сучасна дуальна система вищої освіти Німеччини характеризується значною інституційною диференціацією, зумовленою земельним законодавством, історією розвитку окремих закладів, структурою регіональних економік і типами партнерських мереж. У межах цієї диференціації співіснують як заклади, у яких дуальність є системоутворювальним принципом діяльності, так і університети, де дуальні програми інтегруються в межах традиційних академічних структур.

Попри наявність значного масиву досліджень, питання інституційної різноманітності моделей дуальної вищої освіти Німеччини залишається недостатньо систематизованим саме з позицій порівняльного аналізу організаційних форматів і механізмів їх функціонування. Це зумовлює потребу в дослідженнях, спрямованих на виявлення принципових відмінностей між різними моделями дуальної вищої освіти та оцінювання їхніх функціональних можливостей у різних соціально-економічних умовах.

Актуальність такого аналізу посилюється й українським контекстом упровадження дуальної форми здобуття вищої освіти. В Україні дуальні програми розвиваються в умовах регіональної економічної неоднорідності, різної інституційної спроможності закладів вищої освіти та роботодавців, а також відсутності усталених моделей довготривалого партнерства. У цьому зв'язку німецький досвід є важливим не як зразок для прямого запозичення, а як джерело аналітичних орієнтирів для розмежування організаційних форматів дуальності, механізмів координації з роботодавцями та фінансово-інституційних конфігурацій програм, адаптованих до різних контекстів.

Метою статті є виявлення й аналіз інституційної диференціації моделей дуальної вищої освіти в Німеччині на прикладі двох контрастних форматів — моделі повної інституціоналізації дуальності та інтеграційної моделі функціональної реалізації дуальних програм.

Аналіз останніх досліджень. У зарубіжному науковому дискурсі дуальна освіта в Німеччині розглядається передусім як складна соціально-економічна система, що ґрунтується на партнерстві між державою, закладами освіти та роботодавцями. У працях Т. Deisinger дуальна підготовка інтерпретується як історично сформований інституційний феномен, стійкість якого забезпечується культурно закріпленою відповідальністю бізнесу за підготовку кадрів і корпоративістськими механізмами узгодження інтересів [1]. Автор наголошує, що ефективність дуальної моделі зумовлена не лише організаційними рішеннями, а й довготривалими соціальними практиками та інституційною довірою. Подібну позицію розвиває D. Euler, який розглядає дуальну систему як контекстно залежну модель і застерігає від її механічного перенесення в інші освітні системи без урахування національних, регіональних і правових особливостей [2].

Важливу емпіричну базу для дослідження дуальної вищої освіти формують аналітичні матеріали Федерального інституту професійної освіти і навчання Німеччини (BIBB), у яких систематизовано дані щодо правових рамок дуальних програм, їх кількісної динаміки, галузевої структури та участі роботодавців [3]. Разом із тим ці матеріали мають переважно описово-статистичний характер і не орієнтовані на зіставлення різних інституційних моделей реалізації дуальності у вищій освіті.

Історико-інституційні засади дуальності ґрунтовно розкрито у працях W.-D. Greinert, який підкреслює роль соціального партнерства, торгово-промислових палат і специфічної моделі взаємодії держави та економіки у формуванні німецької системи професійної підготовки [4]. Дидактичний вимір інтеграції теорії й практики представлений у дослідженнях F. Rauner та M. Pilz. Зокрема, F. Rauner обґрунтовує концепцію «знання трудового процесу» як інтегративного результату навчання, що формується безпосередньо у професійній діяльності, тоді як M. Pilz пов'язує результативність дуальних програм із якістю наставництва на підприємствах, узгодженням результатів навчання та рефлексивним супроводом практичних фаз [5; 6].

В українському науковому дискурсі інтерес до дуальної освіти істотно посилюється упродовж останнього десятиліття в контексті модернізації професійної та вищої освіти й адаптації європейського, насамперед німецького, досвіду. У працях Н. Опушко, О. Огієнко, Н. Пазюри, І. Глазкової та І. Хижняк акцентується на необхідності чіткого розмежування дуальної професійної та дуальної вищої освіти, аналізуються правові й інституційні умови партнерства між закладами освіти та роботодавцями, а також підкреслюється значення контекстуалізації зарубіжних моделей у національному освітньому просторі [7-10]. Водночас більшість українських досліджень зосереджені або на нормативно-правових аспектах упровадження дуальної форми здобуття освіти, або на описі окремих пілотних практик, без системного зіставлення різних інституційних форматів дуальної вищої освіти.

Таким чином, попри наявність значного теоретичного й емпіричного доробку, у науковій літературі бракує цілісного порівняльного аналізу інституційної диференціації дуальної вищої освіти в Німеччині, що й визначає наукову нішу цієї статті.

Формулювання мети статті. Метою статті є аналіз інституційної диференціації моделей дуальної вищої освіти в Німеччині та виявлення принципових відмінностей між моделлю повної інституціоналізації дуальності й інтеграційною моделлю її функціональної реалізації.

Для досягнення поставленої мети у статті визначено такі *завдання*:

- охарактеризувати інституційну диференціацію як провідну тенденцію розвитку дуальної вищої освіти Німеччини;
- проаналізувати особливості спеціалізованої моделі повної інституціоналізації дуальності на прикладі Дуального університету землі Баден-Вюртемберг;
- розкрити специфіку інтеграційної моделі реалізації дуальності в університеті прикладних наук на прикладі Університету прикладних наук Фленсбурга;
- здійснити порівняльне узагальнення зазначених моделей за правовими, організаційними та фінансовими параметрами з урахуванням можливостей їх адаптації в українському освітньому контексті.

Результати

Аналіз структурних форматів дуальної вищої освіти в Німеччині засвідчує наявність системної інституційної диференціації, яка проявляється не лише у варіативності організаційних моделей, а й у правовому статусі дуальності, механізмах взаємодії з роботодавцями, масштабах партнерських мереж і способах практичної реалізації освітніх програм. Така диференціація узгоджується з підходами німецьких дослідників, які розглядають дуальну вищу освіту як багатоваріантний інституційний феномен, зумовлений земельним законодавством, історією розвитку окремих закладів та соціально-економічними характеристиками регіонів [1; 2].

Однією з найбільш виразних моделей дуальної вищої освіти є Дуальний університет землі Баден-Вюртемберг (Duale Hochschule Baden-Württemberg, DHBW), який у науковій літературі розглядається як приклад повної інституціоналізації дуальності у сфері вищої освіти. Йдеться про заклад, у якому принцип дуальності закріплений не лише на рівні окремих освітніх програм, а як системоутворювальна основа організації навчального процесу, управління та взаємодії з підприємствами-партнерами [1; 4]. У цьому випадку дуальність перестає бути інструментом практичної орієнтації навчання і набуває статусу базового інституційного принципу.

За офіційними даними університету, освітні програми DHBW побудовані на регулярному чергуванні теоретичних модулів у закладі вищої освіти та практичних фаз на підприємствах, які охоплюють щонайменше половину загального обсягу навчального часу. Студенти укладають трудові договори з підприємствами-партнерами на весь період навчання та отримують фінансову винагороду під час практичних циклів, що зумовлює ранню професійну соціалізацію і високу інтегрованість навчання з реальними виробничими процесами [11]. Така модель відповідає теоретичним уявленням про дуальність як єдність теорії й практики, що формується не епізодично, а в межах цілісної освітньо-професійної траєкторії [5].

Масштабність партнерських мереж DHBW, які охоплюють тисячі підприємств різних галузей, зумовлює централізований характер координації взаємодії між університетом і роботодавцями. Ця взаємодія реалізується через формалізовані механізми спільного планування освітніх програм, узгодження змісту практичних фаз і участі представників бізнесу в оцінюванні результатів навчання. Такий підхід корелює з історично сформованою в Німеччині моделлю соціального партнерства, у межах якої

бізнес виступає не лише споживачем результатів освіти, а рівноправним суб'єктом підготовки кадрів [4].

Іншу інституційну конфігурацію дуальної вищої освіти репрезентує Університет прикладних наук Фленсбурга (Hochschule Flensburg), який належить до класичних університетів прикладних наук і реалізує дуальні елементи в межах окремих освітніх програм. На відміну від DHBW, дуальність у цьому випадку не є універсальним організаційним принципом діяльності закладу, а впроваджується як інтеграційна модель функціонального типу, що поєднує академічну підготовку з погодженими формами практичної діяльності студентів на підприємствах-партнерах [6].

Згідно з офіційною інформацією університету, практична підготовка в Hochschule Flensburg організовується через співпрацю з регіональними підприємствами, переважно малого та середнього бізнесу, і адаптується до специфіки галузей та потреб локального ринку праці. Практичні фази інтегруються в навчальні плани у формі гнучких домовленостей між університетом і роботодавцями, без жорстко фіксованого циклічного ритму, характерного для DHBW [12]. Такий формат дозволяє університету зберігати академічну автономію та водночас реагувати на регіональні економічні запити.

Виявлені відмінності між моделями DHBW і Hochschule Flensburg охоплюють не лише форму організації освітнього процесу, а й правовий статус дуальності, управлінські механізми та соціально-економічний контекст партнерства. У першому випадку дуальність закріплена на рівні спеціального інституційного статусу та реалізується через централізовану систему координації, тоді як у другому – функціонує в межах загального законодавства про вищу освіту і ґрунтується на мережевих, децентралізованих формах співпраці з роботодавцями [1; 2; 6].

Отже, інституційна диференціація дуальної вищої освіти в Німеччині постає не як відхилення від «єдиної моделі», а як закономірний результат поєднання різних типів закладів вищої освіти, регіональних економічних умов і моделей соціального партнерства. Саме ця багатоваріантність створює підґрунтя для переходу від формального чергування теоретичних і практичних фаз до їх змістовної інтеграції та визначає потенціал використання німецького досвіду як джерела конструктивних ідей для адаптації в інших національних освітніх системах, зокрема в українському контексті.

Висновки

Проведене дослідження дало змогу досягти поставленої мети, що полягала в аналізі інституційної диференціації дуальної вищої освіти Німеччини та виявленні її ключових характеристик, значущих для порівняльно-педагогічного осмислення й потенційного адаптаційного використання в українському освітньому контексті.

У ході дослідження встановлено, що дуальна вища освіта в Німеччині не є уніфікованою моделлю, а функціонує як диференційований сегмент системи вищої освіти, у межах якого співіснують різні інституційні конфігурації. Така диференціація зумовлена поєднанням нормативних, організаційно-управлінських і фінансових чинників та відображає здатність системи адаптуватися до регіональних особливостей економіки й структури ринку праці.

Доведено, що однією з провідних тенденцій розвитку дуальної вищої освіти є варіативність нормативного статусу дуальності: від моделей, у яких вона виступає системоутворювальним принципом діяльності спеціалізованих закладів вищої освіти, до форматів, де дуальні програми інтегруються в межах загального правового поля вищої освіти. Така варіативність не знижує якості підготовки фахівців, а, навпаки, забезпечує гнучкість системи та можливість її масштабування в різних соціально-економічних умовах.

Результати аналізу свідчать, що організаційно-управлінські механізми взаємодії закладів вищої освіти з роботодавцями еволюціонують від жорстко інституціоналізованих паритетних структур до мережових моделей партнерства. Останні створюють сприятливі умови для залучення ширшого кола підприємств, зокрема малого та середнього бізнесу, та сприяють тіснішій інтеграції освітнього процесу з реальними професійними практиками.

Виявлено, що фінансові конфігурації дуальних програм є вагомим чинником їхньої стійкості та поширення. Моделі, засновані на розподілі відповідальності між закладами вищої освіти й роботодавцями, демонструють вищу адаптивність і здатність функціонувати в умовах економічної неоднорідності. Це підтверджує, що ефективність дуальної вищої освіти залежить не лише від нормативного регулювання, а й від узгодження інтересів ключових стейкхолдерів освітнього процесу.

Суттєвим результатом дослідження є обґрунтування зміщення акцентів у розвитку дуальної вищої освіти від формального чергування теоретичних і практичних фаз навчання до їх змістовної інтеграції. Така інтеграція передбачає не лише поєднання навчання і праці у часовому вимірі, а й формування цілісних освітньо-професійних траєкторій, у межах яких практичний досвід стає джерелом осмислення, рефлексії та розвитку професійних і надпрофесійних компетентностей.

Отримані результати підтверджують, що дуальна система вищої освіти Німеччини функціонує як динамічна екосистема, здатна поєднувати централізовані елементи регулювання з децентралізованими практиками реалізації освітніх програм. Саме ця характеристика зумовлює її наукову цінність як об'єкта порівняльно-педагогічного аналізу та пояснює обмеженість підходів, заснованих на механічному перенесенні іноземних моделей в інші національні контексти.

Для України результати дослідження мають принципове значення, оскільки засвідчують доцільність орієнтації не на копіювання окремих інституційних форм, а на адаптацію базових принципів дуальності з урахуванням структури національної економіки, регіональних відмінностей, стану розвитку соціального партнерства та можливостей системи вищої освіти. Особливої уваги потребує розвиток гнучких моделей взаємодії з роботодавцями та створення умов для змістовної інтеграції теоретичної й практичної підготовки.

Перспективи подальших розвідок убачаються у поглибленому аналізі розвитку дуальної вищої освіти в умовах цифровізації, демографічних змін і трансформації ринку праці, а також у вивченні досвіду ключових суб'єктів дуальних програм — здобувачів вищої освіти, викладачів і наставників на підприємствах. Окремим напрямом подальших наукових розвідок є оцінювання можливостей адаптації різних інституційних моделей дуальної вищої освіти Німеччини до українського контексту з урахуванням післявоєнного відновлення та євроінтеграційних процесів.

Список використаних джерел

1. Deissinger, T. (2015). *The German dual vocational education and training system as “good practice”?* *Local Economy*, 30(5), 557–567. <https://doi.org/10.1177/0269094215589311>
2. Euler, D. (2013). *Germany's dual vocational training system: A model for other countries?* (Study commissioned by Bertelsmann Stiftung). Bertelsmann Stiftung. https://www.bertelsmann-stiftung.de/fileadmin/files/BSt/Publikationen/GrauePublikationen/GP_Germanys_dual_vocational_training_system.pdf
3. Bundesinstitut für Berufsbildung. (2023). *Datenreport zum Berufsbildungsbericht 2023: Informationen und Analysen zur Entwicklung der beruflichen Bildung* (BIBB-Datenreport).

- Bundesinstitut für Berufsbildung.
https://www.bibb.de/dokumente/pdf/bibb_datenreport_2023_korr_11102023.pdf
4. Greinert, W.-D. (2005). *Mass vocational education and training in Europe: Classical models of the 19th century and training in England, France and Germany during the first half of the 20th* (Cedefop Panorama Series, No. 118). Publications Office of the European Union.
 5. Rauner, F. (2007). Praktisches Wissen und berufliche Handlungskompetenz. In F. Rauner (Ed.), *Berufsbildungsforschung: Handbuch für Wissenschaft und Praxis* (pp. 105–128). Stuttgart: Steiner.
 6. Pilz, M. (2016). Training in Germany: The dual system and its challenges in a changing world. In M. Pilz (Ed.), *Vocational education and training in times of economic crisis: Lessons from around the world* (pp. 177–193). Cham: Springer.
<https://doi.org/10.1007/978-3-319-47856-2>
 7. Opushko, N. (2023). *Dual education in universities of German-speaking European countries: Structure and development potential*. Scientific Issues of Pedagogy and Psychology, 68, 54–63. <https://vspu.net/sit/index.php/sit/article/view/5514>
 8. Ohienko, O. (2016). *Methodology and method of comparative studies in adult education*. *Comparative Professional Pedagogy*, 6(2), 13–19. <https://doi.org/10.1515/rpp-2016-0017>
 9. Пазюра, Н. М. (2025). Професійно орієнтована система освіти Данії: досвід для України. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, (217), 263–268. <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2025-1-217-263-268>
 10. Хижняк, І., & Глазкова, І. (2019). Становлення теоретичного та практичного компонентів дуальної системи освіти в Німеччині. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*, 9, 70–83.
 11. Duale Hochschule Baden-Württemberg. (2025). *Studying at DHBW: The dual study concept*. <https://www.dhbw.de/en/study/dual-study-programme.html>
 12. Hochschule Flensburg. (2025). *Dual study programmes and cooperation with companies*. <https://hs-flensburg.de/en/studies/dual-studies>